

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשפ"ד, 2024, שאלון: 1261

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של ביה"ס "יואל גבע"

הערות:

- התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
- תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (48 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-4 (לכל שאלה 28 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (סעיף א - 8 נקודות, כל אחד מן הסעיפים ב-ג - 10 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

- (1) הדילמה בה נתון אברהם היא לבצע את רצון ה', שהורה לו להקריב את בנו יחידו האהוב, את יצחק לבין דאגתו ואהבתו הגדולה ליצחק. החזרה על המילה "הנני" מדגישה את הדילמה: בפסוק א' – אברהם משיב לה' "הנני" – הנה הוא מוכן לעשות את רצונו ומצוותו של ה'. בפסוק ז' – אברהם משיב ליצחק "הנני" – מביע את אהבת אברהם ליצחק ואת נכונותו לדאוג לו שלא יאונה לו כל רע.
- (2) ההכרעה של אברהם בדילמה – הוא נכון לעשות רצון ה'. בפסוק י"א אברהם משיב לקריאת המלאך "הנני", כלומר הוא הכריע בדילמה להיענות לרצון ה'. המסר של המלאך לאברהם בפסוק י"ב, שאברהם אינו צריך להקריב את בנו לאלוהים. הוא הוכיח את אמונתו הגדולה לה'.

סעיף ב'

- (1) הסתירה: בבראשית כ"א, פסוק י"ב – ה' אומר לאברהם שביצחק יתגשמו כל ההבטחות שה' נתן לו, מיצחק עתיד לצאת עם גדול. זאת בסתירה לצו ה' בבראשית פרק כ"ב, פסוק ב' – בו ה' מצווה על אברהם להקריב לו לעולה את יצחק. אם אברהם יקיים את צו ה' ויקריב את יצחק הרי שבזאת תופר ההבטחה שניתנה לו, ומיצחק לא יצמח העם שהובטח לאברהם.
- (2) כן, תגובת אברהם המתוארת במדרש עולה בקנה אחד עם התנהגותו בפרק כ"ב: במדרש: "ולא אמרתי כן, אבל כבשתי רחמי ולא הרהרתי אחר מידותיך" – כלומר אברהם עשה כמצוות ה' מבלי להטיל ספק בהוראתו הסותרת של ה', את ההבטחה שנתן לו. זאת בדומה לתגובתו בפרק כ"ב: "וישכם אברהם בבוקר ויחבש את חמרו... ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים" – אברהם עשה כמצוות ה' מבלי להטיל בו ספק.

סעיף ג'

אברהם מסתיר את הצו של אלוהים מנערו: כאשר הם מגיעים לאזור הר המוריה, אברהם מבקש מנערו להישאר עם החמור, בזמן שהוא ויצחק ילכו להקריב קורבן לה'. הוא אינו מספר להם את האמת ואף מוסיף שהם, שניהם יחזרו אליהם. לביסוס: "ויאמר אברהם אל נערו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה ונשתחוה ונשובה אליכם".

אברהם מסתיר את הצו מבנו: כאשר יצחק תוהה לפני אברהם היכן הקורבן, אברהם משיב לו תשובה מתחמקת, שה' יבחר לו כבר קורבן. לביסוס: "ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה לעלה בני".

שאלה 2

סעיף א'

- (1) יעקב נשלח אל בית לבן הארמי כי יצחק ציווה עליו שלא לשאת אישה מבנות הכנעני, אלא לקחת לו אישה מבנותיו של לבן דודו.
- (2) בתגובה על דברי יצחק ליעקב, עשו הלך לקחת לו אישה מבנות המשפחה, מבנותיו של ישמעאל. עשו החליט לפעול כך כי הוא הבין שיצחק אינו רואה בעין יפה את הנישואין עם בנות כנען. עשו רצה לרצות את אביו יצחק ולכן לקח לו אישה מבנות המשפחה, כפי שציווה יצחק על יעקב.

סעיף ב'

- (1) ההבטחה האישית ליעקב בפסוק ט"ו: שה' יהיה איתו ולא יעזוב אותו, ה' ישמור עליו עד שובו אל הארץ.
- חששות של יעקב שהבטחה זו אמורה להרגיע: יעקב חושש מתלאות הדרך אל ארם, שמא יפצע או ימות. יעקב חושש שהוא לא יזכה לחזור לכנען ממסעו לארם.

(2) לפי פירוש ספורנו, מראה המלאכים העולים ויורדים מסמל בנוגע למצבו העתידי של העם: שהעם יהיה נתון בשעבוד בידי אומות שונות שיעלו ויכבשו אותו ואומות אחרות יבואו במקומן.

המסר העולה ממראה האל הניצב בראש הסולם: תמיד תהיה תקווה לעם, כי ה' הוא נצחי ולעולם לא ינטוש את עמו. כלומר, ה' תמיד ידאג לעם.

סעיף ג'

(1) תגובת יעקב על הברכה בפסוקים כ"ב-כ"ג: נראה שיעקב מטיל ספק בברכה שה' נתן לו. יעקב אינו מסתפק בדברי הברכה ונודר נדר, לפיו הוא מציב תנאים: אם אכן ה' ידאג לו כפי שהבטיח, אז יאמין בו יעקב. לביסוס: "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה... והיה ה' לי לאלהים".

זאת בשונה מתגובת אברהם על הברכה בפרק י"ב: אברהם אינו מטיל ספק בדברי ההבטחה של ה' ויוצא אל כנען כפי שה' ציווה עליו. לאברהם אין ספק שה' יקיים את הבטחותיו לו. לביסוס: "וילך אברם כאשר דבר אליו ה'..."

(2) לדעתי, משוני זה ניתן ללמוד על דמותו של יעקב שהוא איש ספקן, שאמונתו בה' אינה מלאה. הוא לא סומך על הבחותיו של ה' וחש צורך לעגן אותם באמצעות נדר, בו הוא מציב תנאים לה'.

- תיתכנה תשובות נוספות

שאלה 3

סעיף א'

(1) העדפת יעקב את יוסף על בניו האחרים באה לידי ביטוי בכך שיעקב עשה כתנת פסים ליוסף.

(2) ראיה לרגשותיו העזים של האב המתאבל על בנו המועדף: "ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו וימאן להתנחם..." – כל בניו ובנותיו של יעקב באו לנחמו, אך אף אחד מהם לא הצליח, כי יעקב אהב את יוסף מכל ילדיו ולא מצא בהם נחמה.

סעיף ב'

(1) הפער הרגשי: בקשת יוסף בפסוק ט"ז, היא למצוא את אחיו, להגיע אליהם, להיות עימם. לעומת תשובת האיש לפי פירוש רש"י, שהאחים התרחקו מהאחוה המשפחתית, שהם התרחקו כדי שיוסף לא ימצא אותם. האחים אינם מעוניינים בחברת יוסף.

(2) ראיה אחת התומכת בפירוש רש"י: "ויראו אתו מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו לו להמיתו". **או**: "ועתה לכו ונהרגו ונשלכו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו" – האחים הרואים את יוסף המתקרב אליהם, זוממים להרוג אותו בגלל שנאתם אליו.

- "ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא" – האחים מתייחסים אל יוסף בזלזול.

סעיף ג'

האחים בחרו בסופו של דבר לפעול על פי הצעת יהודה ולא על פי הצעת ראובן:
ראובן פנה אל אחיו בהתנשאות, תוך שהוא מפריד עצמו מהם, הוא פנה אליהם בגוף שני נוכח: "ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור..." "לעומת יהודה שפנה אל אחיו בצורה שיוויונית ודיבר בגוף ראשון רבים, להדגיש שהוא אחד מהם ומדובר בהחלטה משותפת: "ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו... ונמכרנו..."

אז: ראובן הציע לאחיו להשליך את יוסף לבור, במקום שיהרגו אותו בעצמם: "ויאמר ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו". לעומת יהודה שמדגיש (למרות שנאת האחים ליוסף) את קרבת המשפחה ליוסף, לכן רצוי שלא הם יהרגו אותו, אלא רק ימכרו אותו: "... מה בצע כי נהרוג את אחינו..." **אז:** "..." וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא".

* תיתכנה תשובות נוספות

שאלה 4

סעיף א'

האחים משוכנעים שהם אינם אשמים בגניבת הגביע (על התלמיד להסביר טענה זו באמצעות שתי ראיות מדברי האחים):

- "הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף וזהב" – האחים מסבירים לעבדו של יוסף שזה חסר היגיון שהם יגנבו את הגביע, אחרי הכל הם הוכיחו עד כמה הם מוסריים כשהשיבו את הכסף שנמצא באמתחתיהם ולא היה שייך להם.
- "אשר ימצא אתו מעבדיך ומת" – האחים משוכנעים מאוד בצדקתם, עד כדי שהם מציעים להעניש במוות את מי שימצא ברכושו הגביע. הם משוכנעים שזה לא יקרה, לכן הם מקצינים בדבריהם.
- "וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים" – האחים מציעים להעניש את כולם אם ימצא הגביע אצל אחד מהם, מאחר והם משוכנעים שזה לא יקרה.

סעיף ב'

שתי דוגמאות מהכתוב שאפשר לבסס עליהן את הקביעה שהאחים עמדו בהצלחה יתרה במבחן שערך להם יוסף:

- "ויקרעו שמלתם..." – האחים המודאגים נוהגים מנהגי אבלות (שה' יסייע להם לשנות את הגזירה) כי הם דואגים לאחיהם בנימין.
- "ויעמס איש על חמרו וישבו העירה" – האחים לא נוטשים את בנימין שנלקח חזרה אל יוסף, הם הולכים בעקבותיו מתוך דאגה אליו.
- "ויבא יהודה ואחיו ביתה אל יוסף והוא עדנו שם ויפלו לפניו ארצה" – האחים מתייצבים לפני יוסף ומשתחוים לו, בתקווה שישחרר את אחיהם בנימין.

- "ויאמר יהודה... הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו" – האחים מצהירים שאין בכוונתם לעזוב את בנימין ולנטוש אותו במצרים. הם מוכנים לשאת איתו בעונש ולהישאר עבדים במצרים.

סעיף ג'

- יהודה משתמש בנאומו במגוון דרכים לשכנע את יוסף שלא להשאיר את בנימין במצרים (על התלמיד להדגים מהכתוב שתיים מן הדרכים ולהסביר כיצד השפיעה כל אחת מהן על החלטת יוסף לחשוף את זהותו בפני אחיו):
- **חנופה** – יהודה פונה אל יוסף בכינוי "אדוני" ומכנה את עצמו "עבד": "ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך" או: יהודה משווה את מעמדו של יוסף למעמדו של פרעה: "כי כמוך כפרעה".
דברי החנופה ריכזו את יוסף. ניכר שהוא נמצא במעמד עליו חלם – שליט על כל אחיו, לכן חשף זהותו לפניו, להראות להם שחלומותיו התגשמו.
 - **חמלה** – "ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת" או: "ויאמר עבדך אבי אלינו... ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאולה" או: "פן אראה ברע אשר ימצא את אבי" – יהודה מנסה לעורר את רחמיו של יוסף, הוא מדגיש לפניו את הקשר המיוחד של אביהם לבנימין ואם יחזרו אליו בלעדיו, אביהם עלול למות.
או: "...אתם ידעתם כי שנים ילדה אשתי ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה" – יהודה מנסה לעורר את רחמיו של יוסף ומספר לו שאביו כבר איבד בן אחד האהוב עליו מאוד.
דברי יהודה עוררו את רחמיו של יוסף על אביו האהוב, לכן בחר לחשוף זהותו לפניו.
 - **קבלת אחריות** – יהודה מספר ליוסף, שהוא הבטיח לאביו שהוא ידאג לבנימין וישיב אותו אליו. יהודה מסביר ליוסף שהוא האחראי לשלומם של בנימין והוא מתכוון למלא מחויבות זו: "כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים" או: "כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי".
יוסף מבין מלקיחת האחריות של יהודה על בנימין, שאחיו עברו שינוי ושאיפת להם זה מזה והם דואגים אחד לשני, לכן בחר לחשוף את זהותו לפני אחיו.

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה אחת מן השאלות 11-5 (לכל שאלה – 30 נקודות)
בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף - 10 נקודות)

פרק שני – שמות (30 נקודות)

שאלה 5

סעיף א'

דוגמאות המעידות על התגלות אלוהית (על התלמיד להביא שלוש דוגמאות ולהסבירן) :

- "וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה" – מלאך ה' מתגלה אליו מתוך סנה בוער.
- "והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל" – המראה שרואה משה הוא מראה על טבעי, הוא רואה שיח העולה באש אך אינו נאכל. דבר המעיד על התגלות אלוהית.
- "ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" – ה' מצווה על משה לחלוץ על נעליו ולעמוד למולו יחף, כי מדובר במעמד קדוש, בהתגלות אלוהית.
- "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים" – משה מסתיר את פניו, כי הוא חושש לראות את ההתגלות ולמות בעקבות זאת.

סעיף ב'

- (1) המענה של אלוהים בנוגע לספק של משה לגבי יכולתו לעמוד מול פרעה : "כי אהיה עמך" – ה' מבהיר למשה שאינו צריך לחשוש מפני פרעה, כי הוא יהיה איתו. מענה זה יכול לעזור למשה למלא את שליחותו, כי הוא יודע שהוא איננו לבד וה' יהיה איתו לסייע לו.
- המענה של ה' בנוגע לספק של משה ליכולתו להנהיג את העם : "ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר לבני ישראל ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדר ודר" – משה חושש שהעם לא יאמין לו שה' שלח אותו אליהם והם ידרשו לדעת את שם האל, לכן ה' מוסר לו את שמו.
- מענה זה יכול לעזור למשה למלא את שליחותו, כי תהיה בפיו תשובה מוכנה לעם, דבר שיעורר את אמונם בו.

- (2) הטלת ספק היא תכונה חיובית או שלילית עבור מנהיג – תתקבל כל דעה בצירוף נימוק.

סעיף ג'

- (1) ה' מבקש ממשה שיאמר לפרעה שאלוהי העם העברי נגלה אליהם ולכן הם מבקשים לצאת למדבר לשלושה ימים כדי לזבוח לאלוהים.
- התגובה הצפויה של פרעה – סירוב. פרעה לא יסכים לבקשה ולא יתיר לעם ללכת.
- (2) על פי פירוש קאסוטו היה הכרחי שאלוהים יגיב בחומרה על ההתנהגות של פרעה, כי לא הייתה בכוונת פרעה לשחרר את בני ישראל מעבדותם במצרים. לא משנה מה הייתה הבקשה שיציגו בני ישראל לפני פרעה, הוא היה מסרב להם, כדי להשאירו עבדים אצלו. לכן ה' היה חייב להגיב בחומרה, כדי לגרום לפרעה לשחרר את בני ישראל.

שאלה 6

סעיף א'

(1) מעשים של העם שיעוררו את קנאותו של אלוהים:

- אם העם יכין פסל או תמונה בדמות האל.
- עבודת אלילים, אם העם יאמין באל אחר. או יסגוד לאל אחר.

(2) שיטת הגמול שתחול על מי שמפר את הציוויים היא: גמול לדורות. ה' יעניש את החוטאים

לו עד לדור הרביעי.

לפי שיטה זו כדאי לדבוק בציוויים, כי ה' יעניק חסד למאמיניו ולמקיימי מצוותיו, אלפי דורות קדימה.

סעיף ב'

(1) בדיבר השבת בא לידי ביטוי חזון לכינון חברה יצרנית: כי ה' מצווה על בני ישראל לעבוד

במהלך ששת ימי השבוע ולשבות ביום השביעי. לביסוס: "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך".

בדיבר השבת בא לידי ביטוי חזון לכינון חברה הדוגלת בשיוויון: כי ה' מצווה על מנוחה מוחלטת ביום השבת, לכל יושבי הארץ, ללא הבדל של מעמד ולאום. לביסוס: "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך".

(2) קאסטו מוסיף על הנימוק הדתי לשמירת השבת (לחקות את האלוהים במעשה

הבריאה): שהשבת נועדה להוות עדות / תזכורת מתמדת לכך שה' הוא האל היחיד והוא לבדו ברא את העולם כולו ואחראי לו. תזכורת למעמדו של האדם בעולם לעומת האלוהים.

סעיף ג'

(1) הדיבר "לא תחמוד" יוצא דופן במהותו משאר הדיברות בפסוקים, כי הוא עוסק במחשבה.

ביתר הדיברות מצויינות פעולות שעל האדם לעשות או לעשות, בעוד שבדיבר "לא תחמוד" מדובר ברוח, בחשיבה.

ערכו החינוכי: על האדם לשמור על מחשבותיו נקיות ולא לרצות את מה שיש לאחר, אלא להסתפק במה שיש לו, או להתאמץ להשיג יותר.

לביסוס: "לא תחמד בית רעך... וכל אשר לרעך".

(2) הזכרת האישה בדיבר זה שומרת על כבודה ומעמדה או פוגעת בהם:

תתקבל כל דעה המנומקת היטב ומבוססת על הכתוב.

אם התלמיד לא ענה על שאלה מן הפרק השני, עליו לענות על שאלה מן הפרק השלישי בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על כל הסעיפים (לכל סעיף - 10 נקודות)

פרק שלישי – נושאי הבחירה (30 נקודות)

שיבת ציון

שאלה 7

סעיף א'

תגובת עם ישראל על שיבת ציון: צחוק ושירה. העם מגיב בשמחה על שיבת ציון כמי ששרוי בחלום טוב.

תגובת העמים השכנים לשיבת ציון: הכרה ביכולתו של אלוהי ישראל לעשות דברים מופלאים למען עמו, כמו לקבצם מהגולה ולהשיבם לארצם.

סעיף ב'

- (1) החידוש הגדול שיחול בעם, הנרמז בדימוי "כאפיקים בנגב", על פי פירוש רד"ק הוא היגיעה על השיבה לארץ. שובם של גולי ציון לארץ יהיה חידוש גדול ודבר טוב, הוא יפיח בהם תקווה וחיים, כמו אפיקי מים הזורמים באדמה יבשה וצמאה למים.
- (2) הרעיון המשותף למתואר ביחזקאל ולדימוי "כאפיקים בנגב", הוא הפחת התקוה בעם לגבי השיבה לארץ. בשניהם השיבה לארץ היא בבחינת חידוש מרענן וטוב לעם המפּיח בהם חיים, כמו מים על אדמת הנגב היבשה. לביסוס: "ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמתינו ואבדה תקותנו..." **או**: "ונתתי רוחי בכם וחיתם והנחתי אתכם על אדמתכם..."

סעיף ג'

- עיכובים, ירידות וסיבוכים – "הזרעים בדמעה..." כל עוד לא הושלם תהליך זריעת האדמה וחידוש החקלאות בארץ, הדבר עלול לגרום לתחושת עיכוב וירידה במצב רוחם של שבי ציון. **או**: "הלוך ילך ובכה נשא משך הזרע..."
- אין מקום כלל לייאוש – למרות תהליך המלווה במצבים קשים, אסור לשבי ציון לאבד את תקוותם, כי הסוף יהיה טוב. בתום תהליך הזריאה הממושך, יבוא יום הקצירה של היבול. לביסוס: ברנה יקצרו" **או**: "בא יבוא ברנה נשא אלמתיו".

נביא ונבואה**שאלה 8****סעיף א'**

בפסוק ב' – העם מתנהג כמי שמאמין בה' ומגיע לבית המקדש כדי לעבוד את ה'. לביסוס: "..."
שמעו דבר ה' כל יהודה הבאים בשערים האלה להשתחות לה'."

בפסוקים י"ז-י"ח – העם עובד עבודת אלילים, תוך שיתוף פעולה של כל בני המשפחה. לביסוס:
"הבנים מלקטים עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת
השמים והסך נסכים לאלהים אחרים..."

השוני בין התנהגות העם המתוארת בפסוקים, חושף את הצביעות הדתית שלו. מן הצד האחד,
העם כביכול עובד את ה' ונוהג על פי מצוותיו, אך מצד שני העם עובד אלילים.

סעיף ב'

המיתוס שטיפח העם בנוגע לקיומו ולתפקידו של המקדש הוא שהמקדש הוא ביתו של האלוהים
ולכן קיומו הוא נצחי, ה' לא יתן שיחריבו את ביתו ואת עירו האהובה הוא יגן עליהם. ולגבי
תפקידו של בית המקדש, המקום נועד לשם בקשת סליחה מה'. העם משוכנע שאם יחטוא ובוא
אל בית המקדש להקריב קורבן לה', הרי שייסלח לו על חטאיו.
ירמיהו ניתץ את המיתוס הזה באופן בוטה, כי הוא הבהיר לעם שבית המקדש אינו נצחי ולה' אין
שום בעיה להביא להחרבתו אם ימשיכו בחטאיהם.

סעיף ג'

- (1) האירוע ההיסטורי המוזכר בדברי ירמיהו הוא גלות ממלכת ישראל.
אירוע זה מוזכר כדי להבהיר לאנשי ממלכת יהודה שהם לא חסינים, כבר היה תקדים
בעבר בו ה' העניש את בני עמו בהגליה לכן הוא עלול לחזור ולעשות זאת ליהודה.
- (2) תתקבל כל תשובה: המסופר בפסוקים אלה על אפרים עשוי לחזק את רוחה של ממלכת
יהודה או להחליש אותה, המנומקת ומבוססת על הכתוב.

חוק וחברה**שאלה 9****סעיף א'**

- (1) בפסוקים י"ד-ט"ו – המעסיק מבני ישראל, הוא האחראי לרווחתו של הגר.
אחריות זו באה לידי ביטוי בכך שהמעסיק מצווה שלא לעשוק את הגר ולשלם לו את
משכורתו בזמן (לא להלין שכר).
בפסוק י"ז – השופט בישראל אחראי לרווחתו של הגר.
אחריות זו באה לידי ביטוי בכך שהשופט מצווה לקיים משפט צדק ולא להטות הדין
במשפט של גר.

(2) לדעתני, התורה ראתה לנכון לדאוג לרווחתו של הגר החי בקרב עם ישראל, כי הכי קל לרמות אותו ולנהוג בו בחוסר צדק. הגר הוא תושב זר בארץ, שאינו מכיר את השפה ואת מנהגי המקום אין לו חלקת אדמה בארץ ופרנסתו תלויה בעם, לכן החוק מגן עליו, למנוע את הפגיעה בו.

אז: כי בני ישראל חוו בעברם יחס מזלזל ומשפיל כאשר הם היו גרים במצרים, לכן עליהם להימנע מהתנהגות דומה כלפי אחרים.

- תיתכנה תשובות נוספות המנומקות.

סעיף ב'

מעשה הנדרש מן המלווה, שיש בו ביטוי להתחשבות וחמלה (על התלמיד לציין ולבסס מעשה אחד):

- "כי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו בחוץ תעמוד..." – אם המלווה הולך לבית הלווה כדי לקחת ממנו עירבון, אסור לו להיכנס אל בית הלווה. מעשה זה מעיד על התחשבות בלווה העני, שלא רומסים את כבודו והמלווה אינו מורשה להיכנס לביתו (שמירה על פרטיות וצניעות הלווה).
- "והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" – הלווה יבחר את החפץ שברצונו לתת כעירבון למלווה. דבר זה מעיד על התחשבות בלווה, בשמירה על כבודו ועל חפציו.
- "ואם איש עני הוא לא תשכב בעבטו..." – אם מדובר בעירבון שהוא בגד או פריט הנחוץ לרווחתו של הלווה, על המלווה להשיב לו את העירבון עם ערב. יש פה ביטוי להתחשבות בלווה העני, שלא ישכב לישון עירום ללא בגדו.

מה שיכול לשכנע את המלווה לקיים את הדרישה זו ההבטחה שהוא יזכה לברכה וצדקה מעם ה'. אם יקיים את הדרישה, המעשה ייזקף לזכותו לפני ה'. לביסוס: "וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך".

סעיף ג'

(1) השוני בין החוק המקראי ובין הצעת החוק של גולדה מאיר בנוגע לשיטת הסיוע לחלשים ואופן היישום של כל שיטה:

על פי החוק המקראי, הסיוע לחלשים תלוי לרצונו של החקלאי, להשאיר מהיבול החקלאי לחלשים, שהם יבואו לאסוף אותו.
על פי הצעת החוק של גולדה מאיר, הסיוע לחלשים יהיה מעוגן בחוק וחובה לקיימו. הסיוע ייעשה באמצעות קיצבה קבועה המופרשת מהמדינה ואינה תלויה בחסדם וברצונם הטוב של אנשים עשירים.

(2) תתקבל כל דעה לגבי איזו שיטת סיוע לחלשים עדיפה – תוך התייחסות לשתי השיטות ונימוק דבריכם.

לדוגמה: שיטת הסיוע על פי החוק המקרא עדיפה – כי היא מחייבת את החלשים לפעול למען רווחתם. הם צריכים להגיע אל השדות כדי לאסוף את היבול החקלאי שהותירו להם. לעומת הצעת החוק של גולדה, המעודדת חוסר עשייה, כי הקיצבה תגיע אליהם.

מזמורי תהילים

שאלה 10

סעיף א'

רכיבים בתהליך החזרה בתשובה של החוטא (על התלמיד להביא דוגמה לכל רכיב ולהסבירה):

- הכרה בחטא – החוטא מודה ומכיר בחטאו, הוא אינו מנסה להתחמק ממעשיו או להצדיקם. לראיה: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגד תמיד" אן: "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי" אן: "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי".
- בקשת מחילה – החוטא מבקש סליחה מה' על חטאיו ומבקש שימחל לו עליהם. לראיה: "חנני אלהים כחסדך" אן: "כרב רחמיך מחה פשעי".
- היטהרות מן החטא – החוטא מבקש להיטהר מהחטא, שלא יישאר עליו כתם. כמו בגד שמכבסים כדי להסיר מעליו סימני כתמים. לראיה: "הרב כבסני מעוני" אן: "ומחטאתי תטהרני" אן: "תחטאני באזוב ואטהר" אן: "תכבסני ומשלג אלביני".

סעיף ב'

על פי הפירוש, התנאי ל"לב טהור" על פי פסוק י"א – הוא סליחה מלאה של ה' לחוטא. אם ה' יהיה נכון למחול לחטאי החוטא ולשכוח אותם, כביכול למחות/למחוק את החטאים אז יתקיים "לב טהור".

הבריאה החדשה המתוארת בפסוק י"ב תבוא לידי ביטוי ברוח, בהתנהגות חדשה נכונה וטובה. כאילו מדובר באדם חדש.

סעיף ג'

(1) ההשפעה של החטא על רגשותיו של החוטא על פי פסוק י"ג: שה' נטש אותו ושהוא לא איתו.

אן: על פי פסוק י"ד: שהשמחה נטשה אותו ואין אף אחד שנכון לעזור לו.

(2) הדרך לתקן את הקלקול על פי הדובר במזמור מתהלים, היא באמצעות ה'. לביסוס:

"הצלני מדמים אלהים אלהי תשועתי"

על פי הדובר בשיר הדרך לתקן תלויה באדם, שלא יאבד תקווה שיש ביכולתו לתקן את

אשר קלקל. לביסוס: "אז תאמין שאם קלקלת אתה יכול לתקן".

- ייתכנו הסברים וציטוטים אחרים.

ספרות החכמה – הרהורים על החיים

שאלה 11

סעיף א'

על פי דברי אליפז, ההתנהגות של איוב בעבר כלפי אנשים שהתמודדו עם קשיים: הוא נהג לחזק אותם ולעודד אותם שהם יצליחו לגבור על הקשיים. לעומת התנהגות איוב בהווה בנוגע לקשיים שלו עצמו: הוא נוהג בתבוסתנות ובהלה, במקום לנקוט בפעולה ובתקווה. אליפז מתאר את איוב כמותש וחסר כוחות לנוכח קשייו לעומת התנהגותו בעבר כלפי אחרים שסבלו מקשיים, שעודד וסייע להם.

סעיף ב'

טענתו של אליפז כלפי איוב בפסוק ה', שהוא נוהג בעיפות ובחוסר מעש לנוכח קשייו, תואמת את ההתנהגות של איוב בפרק ב', פסוקים ז'-י"ג, בהם הוא מתואר מתבוסס בכאבו ושותק. כאשר הרעים הגיעו לנחם את איוב, הם היו המומים לנוכח מראהו המוזנח והפצוע וישבו בשתיקה לצידו במשך שבעה ימים ושבעה לילות. זה תואם את טענת אליפז שאיוב נוהג בהלה ובלאות ואינו מתפקד לנוכח קשייו.

- תיתכן תשובה שאינה תואמת, המלווה בהסבר.

סעיף ג'

- (1) תפיסת הגמול העולה מהפסוקים היא גמול אישי, כל אדם מתוגמל בהתאם למעשיו. 'צדיק וטוב לו, רשע ורע לו' - הצדיק זוכה לגמול מה' ואילו הרשע נענש על מעשיו. לביסוס: "זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו" – כלומר, ה' לא מעניש את הישרים והצדיקים. או: "כאשר ראיתי חרשי און וזרעי עמל יקצרהו מנשמת אלוה יאבדו" – ה' מעניש את הרשעים הזוממים מזימות.
 - (2) לדעתי, תפיסת גמול זו עשויה לצער את איוב, כי לפי תפיסה זו מצבו הרע של איוב והקשיים שהוא חווה הם עונש על חטאיו ומעשיו. כלומר הוא אדם חוטא ומגיע לו להיענש.
- או: לדעתי, תפיסת גמול זו עשויה לנחם את איוב, כי הוא משוכנע בצדקתו. כלומר לפי תפיסה זו הוא עתיד לזכות לחסד ודברים טובים מה', כפי שמגיע לאדם צדיק.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח – חובה (14 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 12 (חובה)

יש לענות על סעיף א' (חובה) (8 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף 6 נקודות).

שאלה 12

סעיף א' – חובה

שתי פעולות שעשתה חנה כדי לשנות את מצבה האישי וכיצד כל פעולה יכולה לסייע לה:

- חנה התפללה אל ה' ובכתה לפניו – בתקווה שייענה לתפילתה ויעניק לה ילד.
- חנה נדרה נדר לה' שאם יעניק לה ילד, היא תקדיש אותו להיות נזיר לה', לעבודת ה' – חנה קיוותה שה' יעניק לה ילד מתוך ידיעה שהוא יגדל על פי דרך ה'.

סעיף ב'

דוגמה מהתנהגותו של אלקנה כלפי חנה (המנוגדת לטענה כי בעת העתיקה היחס כלפי נשים עקרות היה שלילי): "ויהי היום ויזבח אלקנה ונתן לפננה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות ולחנה יתן מנה אחת אפים כי את חנה אהב וה' סגר את רחמה" – למרות עקרותה של חנה, אלקנה נוהג בה בכבוד ובנדיבות ומעניק לה מנה כפולה מן הזבח ביחס לאשתו האחרת וילדיה.

דוגמה מדברי אלקנה אל חנה: "... ולמה ירע לך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים" – אלקנה מנסה לעודד את חנה העקרה שהוא אינו מוטרד מעקרותה ושעליה לשמוח בבעלה האוהב אותה העדיף לה על פני עשרה בנים.

סעיף ג'

(1) הפגיעה של האישה הפורייה באישה העקרה בשמואל א' פרק א', פסוקים וי-י', באה לידי ביטוי בכך שפנינה האישה הפורייה הייתה מכעיסה את חנה העקרה ומקניטה אותה על עקרותה.

בבראשית פרק ט"ז, פסוקים ד-ו', כאשר הגר הפרייה הרתה לאברהם היא החלה לנהוג בזלזול בשרה בגלל עקרותה.

(2) השוני בין תגובתה של חנה על הפגיעה לבין תגובתה של שרה: שרה מפנה את כעסה לאברהם, על התנהגותה המזלזלת של הגר אליה והיא מענה אותה. שרה נוהגת באקטיביות.

לעומת חנה הפגועה, שסופגת את ההקנטות ובוכה ומסרבת לאכול. חנה נוהגת בפסיביות.

סעיף ד'

(1) חוסר הרגישות של עלי הכהן כלפי חנה: חנה מבכה את מר גורלה ומתפללת לפני ה' בליבה, תוך כדי שהיא מזיזה את שפתיה בשקט ועלי הכהן משוכנע שהיא שיכורה ופונה

אליה בדברי האשמה ובגסות. לביסוס: "ויחשבה עלי לשכרה ויאמר אליה עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעלייך".

(2) הביטוי עולה בקנה אחד עם ההתנהגות של חנה כלפי עלי, כי היא משיבה לדברי ההאשמה

שלו בהסבר להתנהגותה. היא לא משיבה לו בכעס ובהתרסה, אלא מסבירה לו שהתנהגותה לא נובעת משיכרות אלא מכאבה הגדול ושהיא נושאת תפילה לה' שייענה לבקשתה. לביסוס: "ותען חנה ותאמר לא אדני אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נפשי לפני ה'..."

ועם תגובתו של עלי להתנהגותה: לאחר שעלי קיבל מחנה תשובה מכבדת ונעימה, הוא מברך אותה שה' ייענה לתפילותיה. לביסוס: "ויען עלי ויאמר לך שלום ואלהי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו".